

науково-виробничий журнал. – 2011. – №1 (20). – С. 149–155.

4. Уніговський Л.М. Проблемні питання транзиту газу територією України / Л.М. Уніговський // Нафтогазовий комплекс України: надійність, стабільність і перспективи: тези доповіді міжнародної конференції. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ngbi.com.ua/dopovid%20conf%20site.ppt>

5. Брегін Н.А. Механізм оцінки й управління фінансовими ризиками підприємств / Н.А. Брегін, І.Г. Брітченко. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2004. – 172 с.

6. Верченко П.І. Багатокритеріальність і динаміка економічного ризику (моделі та методи) / П.І. Верченко. – К.: КНЕУ, 2006. – 272 с.

7. Гранатуров В.М. Экономический риск: сущность, методы измерения, пути снижения / В.М. Гранатуров. – М.: «Дело и Сервис», 1999. – 112 с.

8. Ильина О.П. Управление информационными рисками в бизнес-процессах / О.П. Ильина, Е.В. Стельмашонок // Экономика и управление. – 2006. №1 (22). – С. 99–102.

9. Лук'янова В.В. Оцінка агрегованого ризику діяльності підприємства / В.В. Лук'янова // Фінанси України. – 2004. – №6. – С. 74–81.

О.О. СИДОРЕНКО,
к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту, Чернігівський державний технологічний університет,
О.М. ВОРОНА,
студент, Чернігівський державний технологічний університет

Бухгалтерський облік помилкового переказу (отримання) грошових коштів

Розглянуто методичні засади обліку наслідків помилкового переказу (отримання) грошових коштів. Здійснено класифікацію причин щодо помилкового переказу (отримання) грошових коштів. Запропоновано методику обліку операцій з помилкового переказу (отримання) грошових коштів у платника та неналежного отримувача.

Ключові слова: помилковий переказ (отримання) грошових коштів, неналежний отримувач.

Рассмотрены методические основы учета последствий ошибочного перевода (получения) денежных средств. Осуществлена классификация причин для ошибочного перевода (получения) денежных средств. Предложена методика учета операций с ошибочного перевода (получения) денежных средств у плательщика и ненадлежащего получателя.

Ключевые слова: ошибочный перевод (получение) денежных средств, ненадлежащий получатель.

The methodological principles of accounting consequences of erroneous transfer (receiving) of funds have been considered. The classification of the reasons of erroneous transfer (receiving) of funds have been carried out. The method of operations accounting of erroneous transfer (receiving) of funds have been proposed to the appropriate payer and the unseemly recipient.

Постановка проблеми. В ринкових умовах господарювання практично жоден із суб'єктів господарювання не може обійтися без здійснення безготівкових розрахунків з власними контрагентами щодо переказу та отримання грошових коштів. При цьому чим більшим є підприємство, тим більшою є кількість та обсяг таких розрахунків, що відповідно може призводити до виникнення помилок при здійсненні розрахунків. Водночас помилковий переказ грошових коштів може не-

гативно вплинути на діяльність підприємства. Зокрема, наслідками такої помилки може бути розірвання договорів з поставачальниками (які вчасно не отримали належні їм кошти або одержали їх не у повній сумі), понесення додаткових витрат, судові процедури, втрата ділової репутації та інше. Отже, питання помилкового переказу (отримання) грошових коштів та їх облікового відображення потребують всебічного дослідження з метою вирішення існуючих проблем.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Наслідки помилкового переказу (отримання) грошових коштів є предметом дослідження таких науковців та практиків: К. Єрохіна [1], О. Оболезевої [1], Ю. Міронової [2], В. Боровець [3], у працях яких здебільшого вивчаються питання відповідальності, що виникає внаслідок помилкового зарахування грошових коштів та їх неповернення (невчасного повернення), додаткові наслідки зазначених операцій та окремі аспекти їхнього обліку. Проте, зважаючи на значні зміни у нормативно-правовій базі, які відбулися в останні роки, та відносну застарілість більшості із зазначених вище праць, дослідження питань обліку помилкового переказу (отримання) грошових коштів залишаються актуальними та такими, що потребують вивчення. В наведених працях не ставилось питання щодо здійснення класифікації причин та видів помилок щодо переказу (отримання) грошових коштів з метою організації обліку та розроблення методики обліку відповідних господарських операцій у платника та неналежного отримувача.

Мета статті полягає у здійсненні класифікації помилок щодо переказу (отримання) грошових коштів з метою розроблення методики обліку операцій, пов'язаних із помилковим переказом (отриманням) грошових коштів, як у платника, так і неналежного отримувача.

Виклад основного матеріалу. Згідно з п. 1.24 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні»

помилковий переказ – це рух певної суми коштів, внаслідок якого з вини банку або іншого суб'єкта переказу відбувається її списання з рахунку неналежного платника та/або зарахування на рахунок неналежного отримувача чи видача йому цієї суми у готівковій формі [4].

Неналежний отримувач – особа, якій без законних підстав зарахована сума переказу на її рахунок або видана їй у готівковій формі [4].

Неналежний платник – особа, з рахунку якої помилково або неправомірно переказана сума коштів [4].

Важливе значення в організації обліку будь-яких операцій відіграє чітка класифікація об'єктів обліку. Водночас у питанні обліку наслідків помилкового переказу (отримання) грошових коштів чіткої класифікації потребують причини виникнення відповідної помилки та види помилок, від яких залежить подальші дії бухгалтера (іншої відповідальної особи) та відображення цих операцій на рахунках обліку.

На нашу думку, помилки, які виникають при здійсненні помилкового переказу (отримання) коштів, можна класифікувати за такими ознаками:

- винуватець помилкового перерахування;
- залежно від суб'єкта, який помилково переказав кошти;
- період, в якому була здійснена операція;
- момент виявлення помилки;
- суб'єкт, який виявив помилку;
- щодо облікових наслідків помилки;
- щодо податкових наслідків;
- стосовно строку позовної давності;
- строк виправлення помилки;
- відносно перерахованої валюти;
- ризик неповернення;
- наявності умисних дій;
- щодо виду помилки.

Ключовою класифікаційною ознакою, на нашу думку, є винна сторона – винуватець. У процесі помилкового переказу грошових коштів винуватцями можуть бути: платник, який неналежним чином заповнив реквізити документів чи зробив умисні дії (умисна помилка); банк, який неправильно переказав грошові кошти платника (чи незаконно їх зняв з рахунка іншої особи, не тієї, яка звернулася до нього з дорученням про їхній переказ); отримувач, який надав неточну (невірну) інформацію платнику для здійснення відповідного переказу.

У залежності від суб'єкта, який помилково переказав (отримав) кошти, необхідно виділити: фізичну особу, яка не має ніякого зв'язку із підприємницькою діяльністю; фізичну особу – підприємця; юридичну особу – господарюючий суб'єкт, будь-якої форма власності; юридичну особу – бюджетну установу, організацію. Аналогічний поділ слід застосовувати й до неналежних отримувачів.

По відношенню до періоду, в якому була здійснена операція, слід виділити: помилки минулого звітного періоду та помилки звітного періоду.

Щодо моменту виявлення помилки, їх слід поділяти на: помилки, виявлені до та після переказу. При цьому помилки, виявлені до здійснення переказу, доцільно поділити на такі, що: виявлені платником та виправлені до здійснення переказу; виявлені банком (переказ не здійснено або здійснено після її виправлення). Помилки, виявлені після здійснення переказу, доцільно поділити на помилки: виявлені банком отримувача; виявлені платником, що відбулися з вини такого платника; виявлені платником, що відбулися з вини банку.

У залежності від суб'єкта, який виявив помилку та повідомив про неї іншим учасникам, необхідно виділити: платника, отримувача, банк отримувача та банк платника.

Оскільки кожна господарська операція підприємства має бути відображена в обліку, варто звернути увагу на облікові наслідки помилки. Відповідно до цієї ознаки помилки доцільно поділити на такі: виправлення яких не потребує бухгалтерських проведення; виправлення яких потребують бухгалтерських проведення.

По відношенню до податкових наслідків, тобто впливу на базу оподаткування: помилки, наслідки яких змінюють базу оподаткування, та наслідки, які не змінюють базу оподаткування.

Невід'ємною частиною будь-якої класифікації є часовий фактор. За ним помилки можна прокласифікувати за ознаками: настання строку позовної давності та строк виправлення помилки.

Щодо строку позовної давності помилки слід поділяти на ті, щодо яких минув строк позовної давності (більше 1095 днів), та ті, щодо яких строк позовної давності ще не минув (менше 1095 днів).

За строком виправлення помилки: помилки слід класифікувати в залежності від тривалості часового проміжку, необхідного для виправлення помилки: одразу при виявленні; до трьох робочих днів та до трьох років (настання строку позовної давності) з дня здійснення операції.

Значна кількість підприємств тісно співпрацює з нерезидентами, відповідно розрахунки з якими ведуться в іноземній валюті. Отже, за видом валюти помилки можуть бути такі: які здійснені у національній та іноземній валюті. Якщо помилка при переказі грошових коштів була здійснена іноземною валютою, це може призвести до виникнення додаткових витрат (доходів) у результаті її виправлення (наявність зміни валютного курсу).

Щодо наявності умисних дій мають бути розглянуті: неумисні помилки – спричинені неухважним заповненням реквізитів документів відповідальною особою та умисні (свідомі) помилки – спричинені свідомо відповідальною особою з метою власного збагачення або з іншою метою, яка розглядається як злочин.

В умовах невизначеності, які притаманні ринковій економіці, не можна бути впевненим, що грошові кошти, помилково переказані неналежному отримувачу, будуть ним повернуті (завжди існує ймовірність не виправлення помилки): низька ймовірність – неналежного отримувача повідомили

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

про помилковий переказ (отримувач виявив помилку сам), він займається оформленням документів, щоб у найближчий час повернути законному власникові кошти; середня ймовірність – існує варіант неповернення грошових коштів, але платник займається вирішенням даної проблеми, можливі судові процеси; висока ймовірність – неналежний отримувач повідомлений про помилку в переказі грошових коштів, але процес повернення затягується свідомо або з непередбачених причин з боку неналежного отримувача (платник не займається вирішенням проблеми), внаслідок чого грошові кошти не будуть повернуті.

Щодо виду помилки слід виділити помилки, які насамперед пов'язані з неправильним заповненням реквізитів платіжного документа: невірні реквізити платника; невірні реквізити отримувача; невірні реквізити банку платника чи отримувача; невірне призначення платежу; реквізити вірні, але банк зробив помилку в сумі чи найменуванні контрагента.

Узагальнена класифікація помилок, що розроблена нами, наведена на рисунку.

Після виявлення помилкового перерахування грошових коштів відповідно п. 6 Указу Президента України «Про заходи щодо нормалізації платіжної дисципліни в народному господарстві України» підприємства незалежно від форм власності мають повернути в п'ятиденний строк платникам помилково зараховані на їхні рахунки кошти. У разі неповернення неналежним отримувачем за будь-яких причин коштів у зазначений строк повернення їх здійснюється в судовому порядку [5].

Проте, оскільки Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» має вищу юридичну силу, ніж Указ Президента України [5], слід керуватися порядком, що ним встановлений, а саме – неналежний отримувач зобов'язаний протягом трьох робочих днів з дати отримання повідомлення

банку–порушника про здійснення помилкового переказу ініціювати переказ еквівалентної суми коштів банку–порушнику. В разі перевищення вказаного триденного терміну неналежний одержувач має повернути суму переказу, а також сплатити банку–порушнику пеню в розмірі 0,1 відсотка цієї суми за кожний день починаючи від дати завершення помилкового переказу до дня повернення коштів включно, яка не може перевищувати 10 відсотків суми переказу [4].

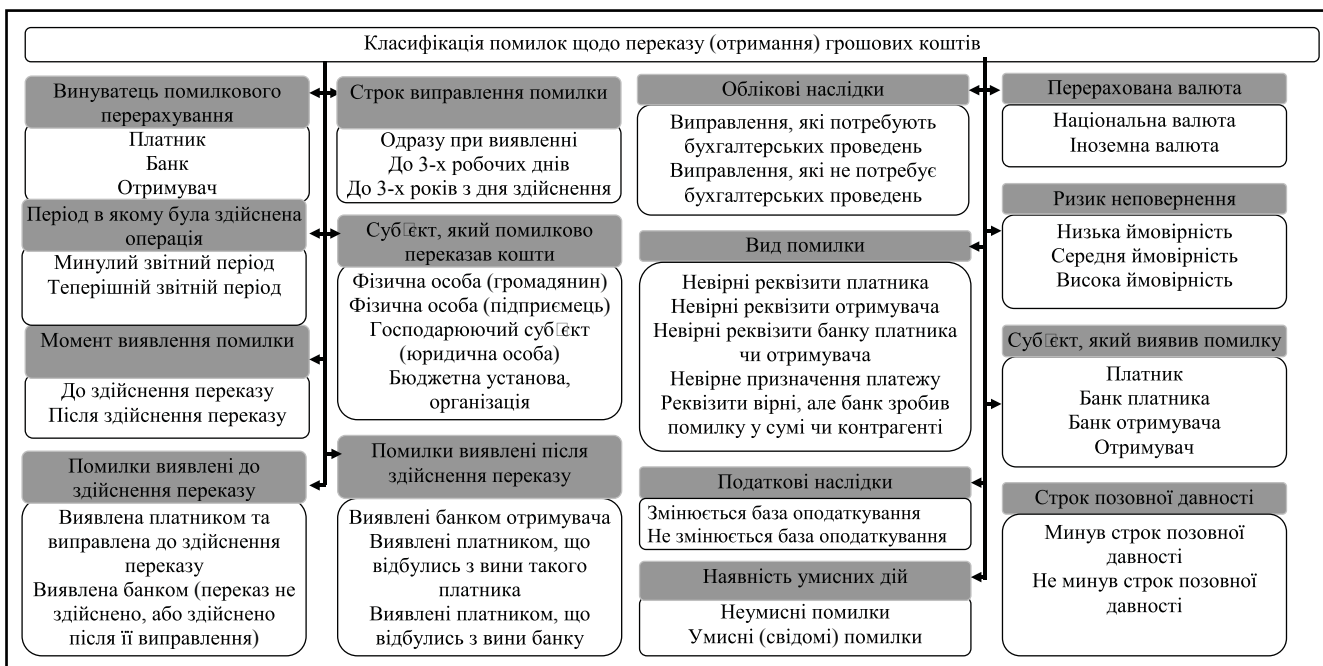
Спочатку необхідно звернутися до неналежного отримувача і повідомити його про помилкове зарахування коштів. Звернення може бути як в усній, так і в письмовій формі. В зверненні слід попередити про відповідальність у разі неповернення коштів. Надалі неналежний отримувач має звернутися до установи банку щодо повернення помилково зарахованих коштів. Банк списує кошти з рахунку неналежного отримувача і повертає їх платнику або при узгодженні з платником надсилає їх за призначенням [6].

Платник має розуміти, що процес повернення грошових коштів може затягнутися, тому спочатку необхідно погасити заборгованість, яка мала бути погашена цим переказом, а вже потім повертати помилково переказані грошові кошти. Ця дія дозволить підприємству мінімізувати витрати, які в подальшому майбутньому можуть виникнути та зазнати найменший вплив на господарську діяльність.

Класифікація помилок щодо переказу (отримання) грошових коштів

Важливим в обліку коштів, що помилково отримані на рахунок, є визначення їх економічної сутності, тобто чи можуть вони бути визнані активом.

Активи – ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод у майбутньому [7].

Класифікація помилок щодо переказу (отримання) грошових коштів

Джерело: власна розробка авторів.

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Облік помилкового переказу (отримання) коштів у платника (неналежного отримувача), які є юридичними особами (крім бюджетних установ і організацій)

№ з/п	Дата	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит	Сума, грн.
Бухгалтерські проведення у неналежного отримувача					
1. Помилка виявлена отримувачем самостійно або йому було повідомлено про неї банком–порушником, кошти повернуті до завершення триденного терміну з моменту отримання повідомлення від банку–порушника про здійснення помилкового переказу:					
1.1	01.03.12	На момент виявлення помилки чи одержання відповідного повідомлення, кошти поставлено на позабаланс	041		1200,00
1.2	03.03.12	Повернуто кошти власнику до завершення триденного строку		041	1200,00
1.3	03.03.12	Відображено відсотковий дохід від тимчасового знаходження коштів на поточному рахунку (сума умовна)	311	719	20,00
1.4	30.04.12	Дохід списано на фінансовий результат	719	791	20,00
2. Помилка не виявлена отримувачем одразу або йому не було повідомлено про неї вчасно. Повідомлення від банку–порушника надійшло через тиждень після здійснення помилкового переказу. Грошові кошти повернуті через місяць після отримання відповідного повідомлення:					
2.1	01.03.12	На момент виявлення помилки чи одержання відповідного повідомлення, кошти поставлено на позабаланс	041		1200,00
2.2	03.04.12	Повернення коштів через місяць. Списано кошти із позабалансу		041	1200,00
2.3	03.04.12	Нарахована пеня за 31 день (1200,00*31*0,1%) [4]	948	685	37,20*
2.4	03.04.12	Перерахована пеня платнику	685	311	37,20
2.5	30.04.12	Витрати списано на фінансовий результат	791	948	37,20
3. Пройшов строк позовної давності, грошові кошти не повернено власнику:					
3.1	01.03.12	На дату виявлення помилки самостійно (банк повідомлення не надсилав) кошти поставлено на позабаланс	041		1200,00
3.2	02.03.15	По завершенню строку позовної давності, кошти списані з позабалансового рахунку		041	1200,00
3.3	02.03.15	Одночасно неповернуті кошти визнані активом, оскільки не існує зобов'язання до їх повернення	311	719	1200,00
3.4	31.03.15	Дохід списано на фінансовий результат	719	791	1200,00
Бухгалтерські проведення у платника					
1. Помилка з вини платника чи отримувача виявлена після здійснення переказу отримувачем, платником або банку–отримувача чи платника. Неналежний отримувач отримав банківське повідомлення та повернув кошти					
1.1) кошти повернуто на третій день після повідомлення:					
1.1.1	01.03.12	Відображено переказ коштів	68,37,63	311	1200,00
1.1.2	01.03.12	Виявлено помилку в переказі (оскільки кошти не дійшли до належного отримувача) виправляємо її методом «червоне сторно»	(68,37,63)	(311)**	(1200,00)
1.1.3	01.03.12	Пред'явлено претензію за помилковий переказ коштів	374	311	1200,00
1.1.4	03.03.12	Надходження коштів за пред'явленою претензією	311	374	1200,00
1.2) кошти надійшли після завершення триденного терміну (через місяць):					
1.2.1	01.03.12	Відображено переказ коштів	68,37,63	311	1200,00
1.2.2	01.03.12	Виявлено помилку в переказі (оскільки кошти не дійшли до належного отримувача) виправляємо її методом «червоне сторно»	(68,37,63)	(311)	(1200,00)
1.2.3	01.03.12	Пред'явлено претензію за помилкове перерахування коштів	374	311	1200,00
1.2.4	01.04.12	Надходження коштів за пред'явленою претензією	311	374	1200,00
2. Помилка з вини банку–платника чи одержувача виявлена, після здійснення переказу, отримувачем, платником або банком–отримувача чи платника					
2.1	01.03.12	Відображено переказ коштів (додаткових проведеннь, пов'язаних з виявленою помилкою, в обліку здійснювати непотрібно, оскільки банк свою помилку зобов'язаний виправити самостійно)	68, 37,63	311	1200,00
3. Пройшов строк позовної давності щодо помилки, яка була здійснена з вини платника чи одержувача, кошти не повернуто:					
3.1	01.03.12	Помилково перераховані кошти	68,37,63	311	1200,00
3.2	01.03.12	Виявлено помилку в переказі (оскільки кошти не дійшли до належного отримувача) виправляємо її методом «червоне сторно»	(68,37,63)	(311)	(1200,00)
3.3	01.03.12	Пред'явлено претензію за помилкове перерахування коштів	374	311	1200,00
3.4	01.03.15	Списано невиконану претензію (дебіторську заборгованість) за рахунок резерву сумнівних боргів чи витрат	38 (944)	374	1200,00
3.5	31.12.14	Закрито рахунок витрат (у випадку списання претензії за рахунок витрат)	791	944	1200,00

Джерело: складено авторами.

* Якщо розрахункова пеня перевищить 10% від суми, що підлягає поверненню, пеня визнається в сумі таких 10%.

** У випадку, якщо підприємство має вільні кошти, воно може їх перерахувати належному отримувачу, до завершення з'ясування обставин помилки, та її вирішення, та відобразити проведенням Д–т 68,37,63 – К–т 311.

Враховуючи, що кошти, які були зараховані на рахунок неналежного отримувача, не є наслідком минулих подій, а є наслідком помилки платника, банку чи іншого учасника розрахункових відносин, і те, що згідно із законодавством ці кошти мають бути повернені їхньому законному власнику, тобто їх не можна вважати для одержувача такими, що принесуть майбутні економічні вигоди, помилково зараховані кошти не можуть бути визнані активом. Водночас, на нашу думку, такі суми слід відображати на позабалансі. В іншому випадку не буде зрозумілим, чому на рахунку фактична сума коштів більша, ніж за даними обліку.

Помилково зараховані кошти, на нашу думку, слід відобразити на позабалансовому рахунку 041 «Непередбачені активи».

Непередбачені активи – це можливий актив, який виникає внаслідок минулих подій та існування якого підтвердиться лише після того, як відбудеться або не відбудеться одна чи кілька невизначених майбутніх подій, не повністю контрольованих суб'єктом господарювання [8].

Слід зазначити, що у випадку незвернення протягом трьох років (строку позовної давності) з боку законного власника коштів до неналежного отримувача щодо їх повернення, останній після завершення строку позовної давності має право визнати помилково одержані кошти як актив за допомогою проведення Д–т 311 – К–т 719 з одночасним списанням їх з позабалансу.

Крім того, якщо підприємство одержало помилковий переказ від контрагента, з яким у нього є господарські зв'язки, зокрема укладено договори на купівлю–продаж певних активів, і договорами передбачається можливість отримання передоплати, помилково отримані суми можуть бути визнані передоплатою по таких договорах після уточнення відповідних реквізитів платником у банку платника.

Зазначимо, що, незважаючи на те що помилково зараховані кошти на рахунок неналежного отримувача в його обліку не визнаються активом та враховуючи, що до моменту їх повернення вони фактично знаходяться на рахунку неналежного отримувача, на залишок коштів банк нараховує відсотки (навіть на залишок по поточному рахунку), то сума нарахованих відсотків на суму одержаних без законних підстав коштів може бути визнана доходом за допомогою проведення Д–т 311 – К–т 719.

Платник коштів після виявлення помилки має сторнувати бухгалтерське проведення Д–т 68, 63, 37 – К–т 311 та пред'явити претензію банку або неналежному отримувачу, відобразивши при цьому на субрахунку 374 «Рахунки за претензіями». Якщо кошти з невідомих причин не будуть повернуті протягом 1095 днів, платник має списати невиконану претензію за рахунок резерву сумнівних боргів чи витрат.

Висновки

У результаті проведеного дослідження з'ясовано, що питання обліку наслідків помилкового переказу (отримання) коштів є достатньо дослідженими. Водночас такі операції можуть мати значний вплив на результативні показники діяльності підприємства та його імідж. Отже, питання обліку помилкових переказів та їх наслідків, як для неналежного отримувача, так і платника, мають велике значення. У зв'язку з цим у роботі здійснено класифікацію причин помилкового переказу (отримання) коштів. Розроблено методику обліку операцій з помилкового переказу (отримання) коштів у платника та неналежного одержувача, використання якої дає можливість забезпечувати користувачів звітності повною, правдивою, неупередженою та достовірною інформацією, що є головною метою ведення обліку та складання звітності.

Список використаних джерел

1. Оболенева О. До запитання про відповідальність за порушення порядку повернення помилково зарахованих коштів [Електрон. ресурс]: / Оболенева О. // Журнал «Митна справа». – 2011. – №6. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/ms/2011_6_2_1/167.pdf
2. Міронова Ю. Помилково зараховані грошові кошти [Електрон. ресурс]: / Міронова Ю. // Журнал «Школа бухгалтера». – 2006. – №12. – Режим доступу: <http://www.dtk.com.ua/show/3cid01502.html>
3. Боровець В. Одна проплата – добре, а дві – занадто [Електрон. ресурс]: / Боровець В. // Журнал «Дебет кредит». – 2003. – №34–35. – Режим доступу <http://www.dtk.com.ua/show/1cid01247.html>
4. Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 05.04.2001 №2346–III [Електрон. ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>
5. Указ «Про заходи щодо нормалізації платіжної дисципліни в народному господарстві України» від 16.03.95 №227/95 [Електрон. ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/227/95>
6. Постанова «Про затвердження Порядку зарахування в рахунок майбутніх платежів єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування або повернення помилково сплачених коштів» від 27.09.2010 №21–1 [Електрон. ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0955-10>
7. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» від 16.07.99 №996–XIV [Електрон. ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
8. МСБО 37 «Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи» [Електрон. ресурс] / Офіційний сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу: http://minfin.gov.ua/document/92448/MSBO_37.pdf